

II. Aandachtspunten voor het beleid: een samenvatting

*Prof. dr. Marie-Claire Foblets
in samenwerking met Badra Djait, Katie Pieters*

Het algemene beeld dat de reeks diepte-interviews te zien geeft is er een van jongeren die vooral te lijden hebben van vooroordelen jegens hen. Allochtone jongeren voelen dat jegens hen sterke negatieve vooroordelen spelen, ze spreken van discriminatie en racisme. Ze ervaren een schrijnend gebrek aan respect voor hen en voor hun groep wat hun zelfwaardering aantast. Ze hebben ook de grootste moeite met de wijze waarop over hen in de pers wordt gerapporteerd, alleen problematische gedragingen halen het nieuws. Ook autochtone jongeren voelen zich onvoldoende gerespecteerd. Ze zijn in vele gevallen angstiger dan allochtone jongeren. Het onderzoek laat zien dat een dubbele 'etnische grens' speelt: tussen allochtonen en autochtonen en, hoewel in mindere mate, ook tussen allochtonen onderling. Die grens is in vele gevallen bepalend voor de beeldvorming van en over jongeren, ze verklaart ook minstens gedeeltelijk bepaalde van hun gedragingen en reacties: vermijdingsgedrag, angst, onveiligheidsgevoelens, of integendeel, krachtpatsen, agressief groepsgedrag, provocaties, racisme en discriminatie. Agressie op school en op straat zijn soms in verband te brengen met 'etnische' vooroordelen.

Het geweld beperkt zich in veruit de meeste gevallen die ons in het kader van dit onderzoek ten gehore zijn gekomen tot verbaal geweld: spottende uitlatingen, verbale bedreigingen, roddel, racistische uitlatingen. Afpersing komt ook voor en is vooral een zaak van groepsgedrag. Zwaardere feiten zoals bedreigingen met geweld, ongewenst seksueel gedrag zijn in de gesprekken een enkele keer aan bod gekomen, weliswaar onder verdeckte termen, maar door de band genomen zijn het geen problematieken die deel uitmaken van de dagelijkse leefwereld van de door ons bevraagde jongeren.

Deze enkele bevindingen hebben een beslissende rol gespeeld bij het selecteren van een aantal aandachtspunten die we hierna formuleren, en die in het kader van een Algemeen Welzijnsbeleid in Vlaanderen volgens ons (op basis van de resultaten van dit onderzoek) in overweging zijn te nemen. Een aantal aandachtspunten overschrijdt het strikte kader van een 'Algemeen Welzijnsbeleid' of houdt geen verband met jeugdbescherming *sensu stricto*.

Hieronder volgt eerst een reeks aandachtspunten en algemene(re) suggesties. Het initiële plan is los gelaten om deze aandachtspunten onder te brengen in twee categorieën, met name enerzijds de aandachtspunten en suggesties die van *preventieve* aard zijn, dat wil zeggen dat zij volgens ons een aantal problemen zouden kunnen helpen voorkomen, en anderzijds aandachtspunten die in de fase van de *begeleiding*, d.i. nadat geweld of delinquentie is gepleegd of bij de verwerking van een negatieve ervaring, nuttig kunnen zijn. Immers, bij nader inzien is het onderscheid niet zo duidelijk te maken, omdat preventieve factoren, zoals onder meer vertrouwensrelaties, vriendschappen, of een goede verstandhouding met de ouders in vele gevallen ook uiterst efficiënt kunnen zijn in de fase van de begeleiding van jongeren die zich slachtoffer voelen of geweest zijn van delinquentie, of die in probleemsituaties verwickeld zijn.

Een aantal suggesties en denkpesten is ons door de jongeren zelf aangereikt, andere maatregelen zijn als meer algemene suggesties te lezen.

1. Beeldvorming: wederzijdse stereotypering als mechanismen van 'self fulfilling prophecy' doorbreken

- jongeren die zich gestigmatiseerd voelen, gaan zich ook overeenkomstig het stigma en de daaraan gekoppelde stereotypingen gedragen
- jongeren 'labelen' de interacties met jongeren uit andere 'etnische' groepen voornamelijk als negatief. Het pejoratief beeld vindt deels haar basis in slechte ervaringen - directe en indirecte - en in een etnocentrische mentaliteit
- angst voor pluriformiteit (vooral bij autochtone jongeren)

- belang van sensibilisering (aandacht en begrip voor andere culturen aanleren, wat is Islam?, wat is integratie?, wat is racisme?)
- belang van onderwijs (cf. infra)
- belang van ouderparticipatie (cf. infra)
- rol van de media is niet te onderschatten
- de preventieve werking van intergroeps- en interetnische contacten: positieve en vriendschappelijke omgang met jongeren uit andere dan de eigen groep stimuleert een meer genuanceerde beeldvorming over die 'andere', en impliceert ook dat onveiligheidsgevoelens zich minder frequent en minder intens manifesteren/laten gevoelen
- interculturele buurtwerking stimuleren
- buurtantennes: de mogelijkheid voor jongeren om concrete (probleem)situaties te signaleren, moeten zo laagdrempelig mogelijk zijn, zodat jongeren adequaat zouden kunnen reageren op deze situaties die zij als onrechtvaardig ervaren
- vermijdingsgedragingen kunnen in bepaalde gevallen probleemsituaties bestendigen:
 - o jongeren passen hun gedrag aan, in de hoop problemen te vermijden. Zulks (vermijdingsgedrag, aanpassingsgedrag) bevestigt de stereotypen heen en weer, ook als het risico van probleemgedrag reduceert ('Ik laat ze maar een beetje doen, ook al zit het mijn soms tegen, om toch zeker te zijn dat ik geen meer ruzie meer heb met ze')
 - o preventief gedrag is in bepaalde gevallen de vertaling van een diepe angst; het is vermijdingsgedrag, vaak na ervaring van geweld (slachtoffer)
 - o het gebrek aan informele sociale controle speelt – vooral bij meisjes – een aanzienlijke rol in hun perceptie van een bepaalde situatie als bedreigend. Sommigen staan daarom toe dat hun vader of broer(s) hen de toegang tot de straat ('s avonds) ontzeggen
 - o het ophouden van een 'sterk', 'niet laf' imago is een belangrijk aspect van de leefwereld van vooral Oost-Europese en Afrikaanse jongens, waardoor ze liever de reputatie hebben van een 'durver' die niet van zich laat profiteren. (zij nemen die houding soms nog mee van het herkomstland, waar overleven in een oorlogssituatie de regel was)

2. [Vaardigheid in] interculturele communicatie [ontwikkelen]

- leren het uiterlijk en bepaalde handwijzen van jongeren correct te interpreteren, en hoe ermee om te gaan
- de combinatie van culturele verschillen en interculturele communicatieproblemen kan leiden tot ethnocentrische interpretatie van gedrag van leden van andere groepen
- de manier waarop jongeren zich behandeld voelen door de 'Ander' (versta: leden van andere groepen in de samenleving) bepalen hun perceptie van deze 'Ander' en verschaffen hen een beeld van hoe integratie en het samenleven met cultureel verschillende groepen volgens hen zou moeten verlopen in een ideale, rechtvaardige werkelijkheid
- allochtone/autochtone jongeren verwachten dat autochtone/allochtone jongeren respect hebben en tonen voor hun culturele eigenheid en begrip opbrengen voor hun situatie: "ik respecteer, wie mij respecteert"

- autochtone jongeren zijn volgens allochtone jongeren te gewillig, waardoor de verleiding groot wordt om daadwerkelijk van hen te profiteren

3. Belang van een duidelijke normstelling

- belang van correcte informatie over de geldende regelgeving en een consequente toepassing ervan
- belang van duidelijke informatie over de werking van het gerecht en de politie
- belang van duidelijke informatie over de rechten en de plichten van jongeren: jongeren moeten op een eenvoudige en voor hen begrijpelijke wijze worden geïnformeerd over hun rechten en plichten
- de mogelijkheid voor jongeren om zich te informeren over hun rechten en plichten in concrete (probleem)situaties moeten zo laagdrempelig mogelijk zijn zodat jongeren adequaat kunnen reageren op probleemsituaties of in situaties die zij als onrechtvaardig ervaren

4. Het belang van een georganiseerd verenigingsleven

- constructieve vrijetijdsbestedingsmogelijkheden houden jongeren van de straat

5. Het belang van vooruitzichten op een rechtvaardige participatie op de arbeidsmarkt

- jongeren verwachten opvallend veel van een startkans op de arbeidsmarkt. Ze zien het als een oplossing voor hun problemen en een mogelijkheid om autonoom te worden

6. Opvang door de omgeving: vertrouwens –en gezagsfiguren

6.1. De rol van de ouders

- Sommige jongeren ervaren dat ze té los worden gelaten door de ouders: ouders nemen hun verantwoordelijkheid niet op in de opvoeding van hun kinderen en geven ze te veel vrijheid.
- De rol van de religie en het respect voor de ouders kunnen de jongeren versterken en motiveren om geen deviant gedrag te plegen
- Jongeren die rapporteren nog nooit een delict te hebben gepleegd brengen dat in verband met het feit dat hun ouders goed voor hen hebben gezorgd
- Belang van een open vertrouwensrelatie met de ouders: opvoedingssituaties waarin op een open, respectvolle manier met de ouders wordt gepraat, die jongeren niet afwijzen of veroordelen en naar hun verhaal willen luisteren, worden door jongeren (i.h.b. autochtone) als positief geëvalueerd
- Over het 'buurtvaderproject' in Mechelen: jongeren voelen zich belachelijk als hun vader eraan meedoet. Bovendien ervaren ze opnieuw stigmatisering omdat enkel 'Marokkaanse' vaders bij het project worden betrokken.¹

¹ In tegenovergestelde zin: S. BELHALOUMI, L' expérience des éducateurs de rue rifains au sein de leur communauté, Louvain-la-Neuve, P.U. de Louvain, 2003, 74.

- Als jongeren zelf hun levenspad moeten kiezen en tevergeefs steun zoeken bij hun ouders, kan dit ruimte creëren voor ongedisciplineerd gedrag.
- De mogelijkheden die het experiment van de contextbegeleiding aanreiken, zouden in het kader van de problematiek van allochtonen en jeugddelinquentie verder moeten worden onderzocht

6.2. De rol van leerkrachten en schooldirecties

- Belang van een aanmoedigende houding
- Jongeren verwachten een duidelijke normstelling en een rechtvaardige, niet-discriminatoire toepassing ervan
- rekening houden met de perceptie van de school als een afzonderlijke normatieve sfeer

6.3. De rol van de politie

- Volgens allochtone jongeren boet de politie aan gezag in omdat bepaalde agenten bevooroordeeld zijn, en niet ingrijpen wanneer een allochtoon hulp nodig heeft. Dat leidt ertoe dat jongeren weinig vertrouwen hebben in de werking van de politie, met als gevolg dat ze minder beroep (zouden) doen op de politie wanneer ze met een probleem geconfronteerd worden.
- Agenten boeten ook aan gezag in omdat ze volgens sommige (allochtone) jongeren niet durven in te grijpen.
- De politie moet volgens (autochtone) jongeren niet te streng zijn voor de jeugd, moet aandacht hebben voor hun leefwereld en moet naar hun verhaal luisteren vooraleer ze sancties oplegt.
- Afwezigheid van politie op momenten dat (autochtone) jongeren ze nodig hebben of daar waar jeugddelinquentie overduidelijk aanwezig is en een probleem stelt, wordt ervaren als een teken van inefficiëntie en een gebrek aan krachtadig optreden.
- Sommige agenten zijn te jong en te onervaren, waardoor ze te weinig gezag uitstralen om de problemen werkelijk het hoofd te kunnen bieden
- Allochtone agenten worden, alvast door jongeren die geen delinquentie pleegden als een middel gezien om diversiteit in de samenleving waar te maken. Voor sommige jongeren kunnen zij ook een voorbeeldfiguur zijn. Door delinquente jongeren daarentegen worden ze gezien als vertegenwoordiger(s) van de autochtone overheid, wat agressie bij de jongeren kan oproepen.²
- Door taalbarrières en communicatieproblemen slagen agenten er niet in de regels die ze toepassen, en de maatregelen die ze treffen, te beargumenteren, wat onbegrip en verongelijkte reacties bij allochtone jongeren kan opwekken en hen het gevoel kan geven dat ze onterecht worden behandeld.
- Sommige allochtone jongeren stellen niet veel vertrouwen in de mogelijkheden van de politie om hun problemen op straat te verhelpen, waardoor zij deze liever zelf oplossen.
- Sommige jongeren stappen nooit naar de politie vanuit de overweging: ik ben niet van hier en niemand gaat mij helpen.

² In de tegenovergestelde zin zien enkele jongeren ook het gevaar dat allochtone agenten jongeren uit hetzelfde herkomstland als zichzelf zouden bevoordelen, wat moet worden vermeden.

6.4. De rol van het gerecht³

- Het gezag van het gerecht kan worden ondermijnd wanneer jongeren de indruk krijgen dat ze tot hun 18 jaar mogen doen wat ze willen.
- Allochtone jongeren vragen om een hardere aanpak van jeugddelinquentie op strafrechtelijk vlak, maar een hardere aanpak kan voor hen slechts op voorwaarde dat alle jongeren *ongeacht de herkomst* dezelfde behandeling krijgen
- jongeren moeten op een eenvoudige en voor hen begrijpelijke manier worden geïnformeerd over hun rechten en plichten

6.5. De rol van informele sociale controle

- Het averechtse effect van bekeuringen door derden die op kwetsende/respectloze wijze uitpakken, omdat ze bijvoorbeeld op de culturele achtergrond of het gezinsleven van jongeren zinspelen (inbreuk op de privacy)
- Autochtonen zijn volgens allochtone jongeren op straat onvoldoende solidair met elkaar.

6.6. De rol van vertrouwensfiguren (tussen brug en schot)

Een aantal volwassenen kunnen in het geval van probleemsituaties de rol vervullen van vertrouwensfiguur. Zo verlangen bijvoorbeeld autochtone jongeren naar een duidelijke aanwezigheid van buurt- en straathoekwerkers die delinquentie kunnen helpen voorkomen door met jongeren te praten en inzicht (te) hebben in hun leefwereld. Ook jeugdwerkers, leerlingenbegeleiders, groene leerkrachten, opvoeders, enz. kunnen die rol van 'antenne', 'toeverlaat', 'vertrouwing' vervullen voor jongeren. Zoals gezegd onder punt 1. (signalement) reikt het voorhanden zijn van een vertrouwensfiguur op het moment dat zich een probleemsituatie voordoet, een efficiënt middel aan om een trauma op te vangen en de jongeren ermee te leren omgaan. Tijdige en passende opvang kan helpen negatieve beeldvorming te vermijden, blokkades in het gedrag opvangen en eventueel nieuwe normen van passend gedrag aanreiken. (zie ook punt interculturele communicatie 2.)

7. Specifieke aandachtspunten

7.1. Het specifieke probleem van groepsgedrag

7.2. Drugs als een afzonderlijk probleem

7.3. Precaire positie van asielzoekers

³ Het materiaal laat niet toe uitvoerig in te gaan op de rol van het gerecht, mede omdat slechts een beperkt aantal informanten tot nog toe met het gerecht in aanraking is gekomen.